

Metodické poznámky

Statistický úřad vydává po vzniku Československé republiky za každý rok publikaci uvádějící rozsáhlý soubor nejdůležitějších demografických údajů. Tyto publikace nazvané Pohyb obyvatelstva v republice Československé (Československé socialistické republice, České socialistické republice, České a Slovenské Federativní republice, České republice) za příslušný rok a v období protektorátu Pohyb obyvatelstva, od roku 2006 Demografická ročenka České republiky za příslušný rok (tzv. pramenné dílo) uváděly vždy tabulku základních demografických údajů nejen za celou republiku, ale i za dílčí území. V letech 1919 až 1949 se jednalo o údaje přirozeného a sociálního pohybu obyvatelstva uváděné v tabulce Přehled přirozené změny obyvatelstva (rozvody a rozluky byly v letech 1928 až 1940 uvedeny v samostatné tabulce, v letech 1941 až 1949 uvedeny nebyly). Od roku 1950 byla tabulka označena jako Přehled pohybu obyvatelstva a zahrnovala navíc i údaje o mechanickém (migračním) pohybu obyvatelstva.

Tabulky v pramenných dílech obsahují v příslušných obdobích údaje za republiku (protektorát Čechy a Morava), země, kraje, župy, obvody vrchního zemského rady, okresy (soudní, politické, správní) a vybrané obce (města). Územní vymezení nynějších okresů nenavazuje na okresy dřívější. Zařazení dřívějších okresů do okresů nynějších tedy neznamená, že jejich součet je přepočtem na současnou územní strukturu. Zařazení dřívějších okresů do okresů nynějších je jen přehledem dle zařazení „sídelní“ obce okresu.

Od roku 1919 do roku 1927 byly uvedeny údaje za Hlavní město Prahu, 15 žup a okresy jen soudní.

Od roku 1928 do roku 1935 byly uvedeny údaje v Čechách za 104 politických okresů (včetně Hlavního města Prahy), na Moravě a Slezsku za 47 politických okresů. Politický okres měl jeden, většinou však více (maximálně 4) soudních okresů. Některé soudní okresy se dělily a části rozdělených soudních okresů byly v různých politických okresech.

V roce 1936 byly uvedeny navíc údaje za dva nově vzniklé politické okresy (Hořice a Zlín), v roce 1937 za další tři (Beroun, Bílina a Nymburk). V Čechách pak bylo 108 politických okresů a na Moravě a ve Slezsku 48 politických okresů.

Od roku 1938 do roku 1944 se údaje nevztahují na německé státní příslušníky a týkají se pouze protektorátu Čechy a Morava (tedy bez zabraného pohraničí). Za roky 1938 až 1940 byly uvedeny údaje za 17 obvodů vrchního zemského rady, v nich za 95 politických okresů a v nich za soudní okresy. Za roky 1941 až 1944 byly uvedeny údaje za 7 obvodů vrchního zemského rady a v nich za 71 politických okresů a Hlavní město Prahu.

Za rok 1945 a 1946 byly uvedeny údaje v členění na data bez obyvatelstva německé národnosti a na data obyvatelstva německé národnosti (v publikaci uvedeny malým a proloženým písmem). S určitými změnami bylo obnoveno územní členění podle stavu k 29. 9. 1938 (před Mnichovskou smlouvou). Byly uvedeny údaje v Čechách za 114 správních okresů (včetně Hlavního města Prahy), na Moravě a ve Slezsku za 48 správních okresů. Správní okresy se dělily na soudní okresy.

V roce 1947, po vzniku jednoho nového správního okresu (Lanškroun), bylo v Čechách 115 správních okresů.

Od roku 1949 do roku 1959 byly uvedeny údaje za Hlavní město Prahu, 13 krajů a v nich 181 okresů. Zrušením okresu Jáchymov se od roku 1952 snížil počet okresů o jeden. Od roku 1954 bylo rozděleno 11 původních okresů (s velkým městem) a to každý na dva okresy (okres s označením „město“ a okres s označením „okolí“). Od roku 1954 do roku 1959 bylo okresů 191.

Od roku 1960 do roku 1995 byly uvedeny údaje za Hlavní město Prahu, 7 krajů a v nich 75 okresů (dle současné Klasifikace územních statistických jednotek – CZ-LAU1). Po vzniku okresu Jeseník v roce 1996 je okresů 76.

Od roku 2000 byly uvedeny údaje za Hlavní město Prahu a 13 krajů (dle současné Klasifikace územních statistických jednotek – NUTS3), vymezení okresů (CZ-LAU1) se nezměnilo.

Předmětem zájmu publikace jsou údaje za okresy, a to za roky 1919-1927 za okresy soudní, za další roky za okresy politické, event. správní a od roku 1950 za okresy (bez dalšího označení).

Publikace je řazena podle současných krajů a v nich podle současných okresů a to vše za období roků 1919-1948 a následně vše za období roků 1949-2005. Dřívější okresy (před rokem 1960) jsou zařazeny do nynějších okresů podle zařazení obce, která dala tehdejšímu okresu název. Obce, které daly jméno okresu, ale v pozdějším období zcela zanikly sloučením s jinou obcí, jsou do nynějšího okresu zařazeny podle obce, do které byly začleněny, ale název okresu je uveden původní.

Výjimka z uvedeného zařazení okresů je u tehdejších okresů Praha-venkov, Praha-venkov-sever, Praha-venkov-jih, Praha-jih, Praha-sever, Plzeň-venkov a Plzeň-okolí, neboť tyto okresy není možno podle jména obce, která dala tehdejšímu okresu název, zařadit k nynějšímu okresu. Proto byly tyto zařazeny z možných nynějších okresů do okresu podle abecedy prvního, to je do okresů Praha-východ a Plzeň-jih. V důsledku uvedeného nebyl do okresu Praha-západ za roky 1919-1948 přiřazen žádný tehdejší okres.

Za roky 1919-1942 není v pramenných dílech uveden střední stav obyvatelstva. Uvedeny jsou však relativní údaje vypočtené z údajů o počtech sňatků, rozvodů, narozených, zemřelých a přirozeného přírůstku vztažené k počtu obyvatel. Z jednotlivých uvedených relativních údajů byly vypočteny údaje o přibližném počtu obyvatel a následně vypočten průměr z těchto přibližných počtů obyvatel pro příslušný okres a rok.

V pramenných dílech jsou publikovány ještě některé další údaje, ale vzhledem k limitovanému rozsahu této publikace je nebylo možno zařadit.

V této publikaci byly provedeny úpravy po přesunech obcí do jiných okresů event. opravy chybného zařazení v dřívějších publikacích.

Změny v zařazení starých okresů po přesunech obcí do jiných okresů k 1.1.2008:

Kostelec nad Černými Lesy původně okres - Kolín, změněno na okres – Praha-východ,
Teplá původně okres – Karlovy Vary, změněno na okres – Cheb,
Jablonné v Podještědí původně okres – Česká Lípa, změněno na okres – Liberec,
Pohořelice původně okres – Břeclav, změněno na okres Brno-venkov,
Moravský Beroun původně okres – Bruntál, změněno na okres – Olomouc,
Klimkovice původně okres Nový Jičín, změněno na okres – Ostrava-město.

Chybně byly zařazeny okresy:

Jílové původně uveden okres – Děčín, opraveno na okres – Praha-západ,
Sedlec původně uveden okres – Praha-východ, opraveno na okres – Příbram,
Albrechtice původně uveden okres – Karviná, opraveno na okres – Bruntál.
Podrobnější metodické pokyny k jednotlivým ukazatelům jsou v příslušných pramenných dílech.

Použité značky v tabulkách

- ležatá čárka na místě čísla značí, že se jev nevyskytoval
- . tečka na místě čísla značí, že údaj není k dispozici nebo je nespolehlivý
- x ležatý křížek na místě čísla značí, že zápis není možný z logických důvodů
- 0 nula je použita pro označení číselných údajů menších než polovina zvolené měřicí jednotky